

KDYŽ SE MLÁDÍ STŘETÁVÁ SE STÁŘÍM: JAK VIDÍ PACIENTY VYŠŠÍHO VĚKU BUDOUCÍ ZÁCHRANÁŘI

WHEN YOUTH MEETS OLD AGE: HOW FUTURE PARAMEDICS PERCEIVE ELDERLY PATIENTS

Michaela Grozická¹, Lenka Horáková¹, Petra Pažoutová¹,
Pavla Šafránková¹

Abstrakt

Východiska: Ageismus, tedy předsudky a diskriminace založené na věku, představuje významný problém v oblasti zdravotní péče, zvláště v péči o seniory.

Cíl: Cílem studie je prozkoumat postoje studentů studijního programu zdravotnický záchranář vůči starším osobám.

Metody: Sběr dat byl proveden dotazníkovou metodou. Studie se zúčastnilo celkem 39 studentů.

Výsledky: Výsledky odhalily, že mezi studenty existují negativní postoje vůči seniorům, které se odrážejí v nízké míře empatie vůči této věkové skupině. Tyto postoje mohou negativně ovlivnit kvalitu poskytované péče, což je obzvláště závažné s ohledem na skutečnost, že senioři tvoří významnou část pacientů zdravotnických záchranářů.

Závěr: Zjištění zdůrazňují potřebu cílených intervencí ve vzdělávacích programech zdravotnických záchranářů, které by přispěly ke změně postojů studentů a podpořily jejich porozumění specifickým potřebám seniorů. Výsledky jsou důležité pro zvyšování kvality přípravy studentů na praxi a posilování kompetencí v práci s různorodými skupinami pacientů.

Klíčová slova

ageismus, předsudek, senior, student, zdravotnický záchranář, urgentní péče

¹ Fakulta zdravotnických studií, Technická univerzita v Liberci

Abstract

Background: Ageism, defined as prejudice and discrimination based on age, constitutes a significant challenge in healthcare, particularly in the provision of care for older adults.

Objective: The aim of the study is to explore the attitudes of students in the paramedic study program towards elderly adults.

Methods: A quantitative research design was employed, utilizing an anonymous questionnaire survey. A total of 39 students participated in the study.

Results: The findings indicated that students exhibited negative attitudes towards older adults, which are reflected in low levels of empathy towards this age group. These attitudes can negatively affect the quality of care provided, which is particularly serious given the fact that the elderly make up a significant proportion of paramedic patients.

Conclusion: The results underscore the necessity of targeted interventions within paramedic education programs to foster attitudinal change and promote a more comprehensive understanding of the specific needs of elderly patients. These findings are critical for enhancing the quality of student preparation for clinical practice and for strengthening competencies in caring for diverse patient populations.

Keywords

ageism, prejudice, older adult, student, paramedic, emergency care

ÚVOD

Ageismus je podle definice Světové zdravotnické organizace WHO stereotypní předpoklad nebo diskriminace na základě věku. Lze se s ním setkat během celého života a vychází z přesvědčení, že člověk může být pro něco nebo na něco příliš mladý nebo v opačném případě příliš starý (Officer a de la Fuente-Núñez, 2018). Pojem ageismus se může vztahovat na všechny věkové skupiny, ale nejčastěji se spojuje se staršími lidmi a souvisí s diskriminací seniorů či vytvářením předsudků vůči nim. Tím je podporované přesvědčení, že staří lidé nemají společnosti čím přispět (Klevetová, 2017).

V České republice se s věkovou diskriminací setkáváme nejčastěji právě vůči seniorům, oproti tomu ageismus se ze strany seniorů k mladší generaci téměř neprojevuje (Wija, 2018). Věková diskriminace vůči seniorům se může projevovat různými způsoby, například otevřeným pohrdáním, nelibostí či neúctou k této skupině. Často se objevuje také v samotné komunikaci se seniory, proto je nutné hledat cesty pro navázání komunikace. Častou příčinou ageismu u mladší generace je strach ze stárí a smrti, který vzniká z důvodu moderního medializování mladého věku, schopností a dovedností mladých

lidí. Zatímco mladí, pohlední a silní jedinci jsou médií vyzdvihováni, životní zkušenosti a moudrost starších lidí je ignorována či čím dál častěji potlačována. Tento mediální trend se stále výrazněji promítá i do života starší generace, což přispívá k jejich rostoucí sociální izolaci (Nováková, 2023). Jak řekl známý český spisovatel Karel Čapek: „Mladá generace má pocit, že s ní přichází lepší svět. Stará garda má pocit, že s ní ten lepší svět odchází“ (Stejskalová, 2008, s. 6).

Právě komunikace je základem pro budování vztahů mezi lidmi a pokud selhává, nefunguje ani společné bytí (Boukalová et al., 2023). Každý člověk má určité psychické rozpoložení a vzhledem k němu může na poskytnuté informace reagovat jinak, než bychom očekávali. Reakce jsou odlišné v závislosti na různých okolnostech nebo třeba kulturním kontextu. Často mezi lidmi může dojít k nedorozumění a v tomto okamžiku je potřeba sdělení formulovat jinak a informaci se pokusit předat znovu a lépe. Proto je důležité volit správná slova, protože mnohdy jednoduché sdělení informací řekne více než složité vysvětlování, při kterém často dochází k nepochopení.

METODY

Jednalo se o pilotní studii, jejímž cílem bylo ověřit vhodnost zvoleného výzkumného nástroje a získat předběžné poznatky o zkoumané problematice, které by naznačily, zda má smysl realizovat rozsáhlejší navazující výzkum. Vzhledem k předpokladu, že postoje studentů k ageismu nebudou výrazně negativní, byl zvolen menší počet respondentů. Celkem se studie zúčastnilo 39 studentů ve věku 18 až 26 let. Nejpočetnější věkovou skupinu tvořili studenti ve věku 21 až 23 let. Výsledky však poukázaly na překvapivě silné projevy ageistických postojů, což podtrhuje význam dalšího systematického zkoumání této problematiky v rámci širšího vzorku populace.

Pro sběr dat byl využit strukturovaný dotazník, který byl navržen autorem studie na základě dostupné odborné literatury a dosavadních poznatků v dané oblasti. Dotazník byl tvořen 47 otázkami, v první části byli respondenti dotazováni na vnímání současné situace seniorů, následně na komunikaci se seniory a v poslední části na věkové předsudky, neboli ageismus. Z celkového počtu bylo 28 otázek uzavřených a respondenti mohli zvolit pouze jednu správnou odpověď dle vlastní volby. Zbývajících 11 otázek umožňovalo výběr více odpovědí, případně možnost doplnit odpověď vlastní v poli Jiné. Sběr dat probíhal on-line formou prostřednictvím elektronického odkazu od 13. února 2024 do 26. února 2024, jenž byl distribuován mezi studenty vybrané univerzity metodou cíleného výběru.

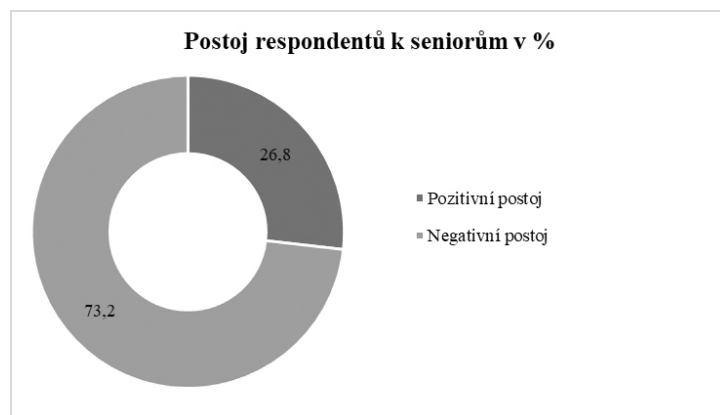
Před zahájením sběru dat byli všichni respondenti informováni o účelu výzkumu, způsobu zpracování dat a o zajištění anonymity a dobrovolnosti účasti.

ZJIŠTĚNÍ

Ze získaných dat je patrné negativní vnímání seniorů ze strany respondentů. Analýza ukázala, že 73,2 % respondentů odpovídalo na uvedené otázky negativně, čímž potvr-

dili svůj negativní postoj k seniorům. Pouze 26,8 % respondentů vyjadřovalo postoje pozitivní. Odpovědi „Nevím“ nebyly do výpočtu zahrnuty, protože analýza byla zaměřena na rozlišení pozitivních a negativních postojů a odpovědi nevím, byli zanedbatelné (viz Graf 1).

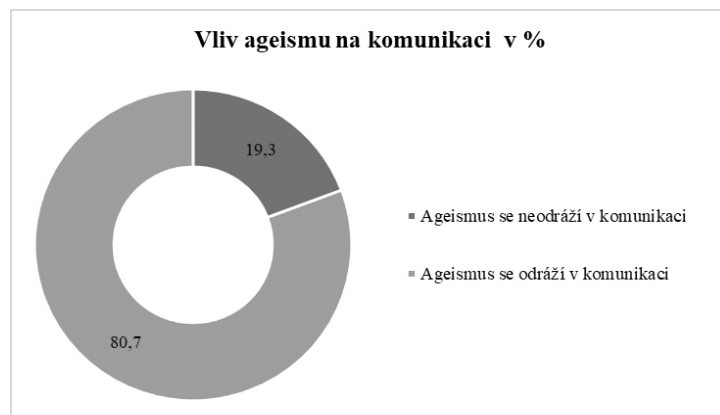
Graf 1 Postoj vůči seniorům

Zdroj: autor

Bylo také zjištěno, že se ageismus odráží i v komunikaci směrem k seniorům. Otázky byly cíleny na zjištění, zda věkové předsudky a diskriminace ovlivňují porozumění a způsob komunikace mezi respondenty a seniory. Analýza ukázala, že 80,7 % respondentů vykazovalo v odpovědích prvky ageismu, což znamená, že jejich komunikace se seniory je tímto ovlivněna. Pouze 19,3 % respondentů odpovídalo tak, že jejich komunikace s věkovými předsudky nesouvisí (viz Graf 2).

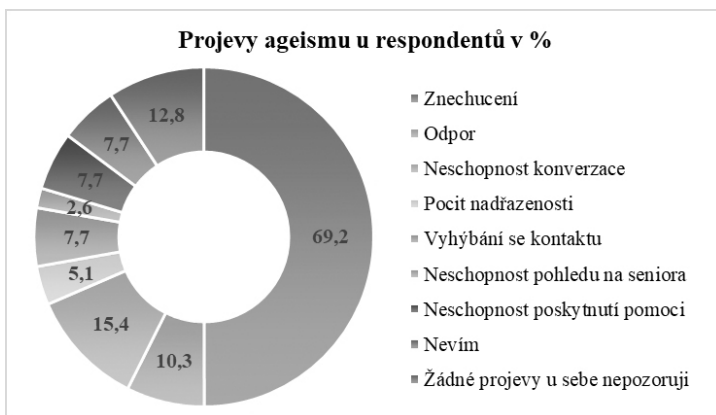
Graf 2 Vliv ageismu na komunikaci

Zdroj: autor

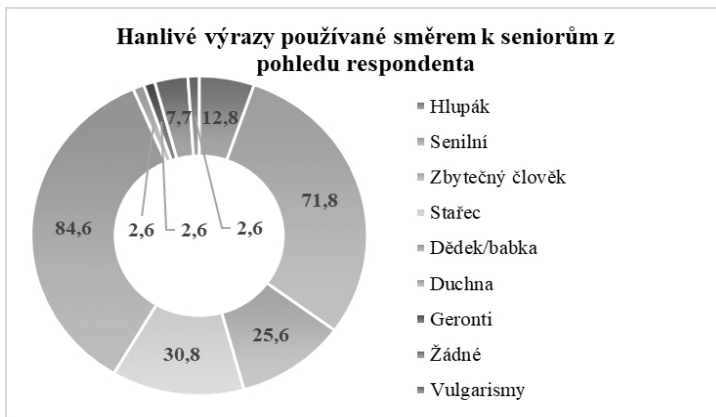
I zde byly odpovědi „Nevím“ z analýzy vyloučeny, z důvodu zanedbatelného počtu. Výsledky potvrzují výzkumný předpoklad, že ageismus významně ovlivňuje komunikaci respondentů se seniory. Dále odhalily konkrétní postoje respondentů k seniorům a vliv ageismu na jejich komunikaci, které se promítají do hanlivých výrazů a do negativních gest prostřednictvím neverbální komunikace. Ty jsou respondenty často využívány, nebo se minimálně setkali s jinými lidmi, kteří takové výrazy k seniorům vysílají. U velké části, konkrétně 27 (69,2 %) respondentů vyvolává slovo senior pocit znechucení, což také podporuje předpoklad, že mladí lidé vnímají seniory negativně (viz Graf 3). V Grafu 4 jsou znázorněny nejčastěji používané výrazy s negativním podtextem, které se vztahují k seniorům (viz Graf 4).

Graf 3 Projevy předsudků a diskriminace

Zdroj: autor

Graf 4 Hanlivé označení seniorů

Zdroj: autor

DISKUZE

Komunikace je klíčovým nástrojem při spolupráci mezi lidmi, zvláště při předávání informací a porozumění. U seniorů hraje správná komunikace zásadní roli, zejména v kontextu zdravotní péče, kde může nevhodná komunikace negativně ovlivnit jejich psychický stav a celkovou pohodu. Výsledky ukázaly, že negativní postoje k seniorům jsou mezi mladými lidmi z řad respondentů časté. Bylo zjištěno, že 26 (66,7 %) respondentů zaujímá negativní postoj k seniorům. Oproti tomu autorka Pekárková (2021) zjistila, že mladí lidé mají k seniorům spíše pozitivní postoj. Respondenty jejího výzkumu tvořili mladí lidé ve věku 15–21 let, a nejednalo se o studenty zdravotnických oborů. Komunikace je však klíčový faktor pro navázání vztahu mezi pacientem a zdravotnickým personálem. Při nevhodné komunikaci ze strany personálu může dojít i ke zhoršení spolupráce či stavu pacienta. S nevhodným způsobem komunikace se seniory ze strany zdravotníků se během odborné praxe setkala velká část studentů, konkrétně 35 (89,7 %) respondentů. Nevhodná komunikace ze strany personálu není příliš překvapivým jevem. Z analýzy dat vyplývá, že respondenti vykonávali odbornou praxi na různých typech pracovišť. A pouze ve výjimečných případech byla respondenty zaznamenána komunikace, která by odpovídala potřebám geriatrických pacientů. Ve většině situací personál vykazoval známky věkové stereotypizace a diskriminačního přístupu. Na vině mohou být nejen předsudky, ale také psychicky i fyzicky náročná práce, která často vede k přetížení a únavě zdravotníků, která se může odrážet v negativně laděné komunikaci směrem k seniorům. Nepřátelské chování ze strany zdravotnického personálu může u seniorů vyvolat podobnou reakci, a tím zhoršovat vzájemnou komunikaci. Častými negativními projevy byly známky nadřazenosti, znechucení či neschopnost konverzace. Více než tři čtvrtiny respondentů 30 (76,9 %) se navíc setkali s hanlivými výrazy směřujícími na adresu seniorů, což je znepokojující vzhledem k etickým standardům ve zdravotnictví. Výsledky odráží zjištění autorky Gallové (2008), která zdokumentovala negativní zkušenosti seniorů se zdravotnickým personálem. Jejimi respondenty byli právě hospitalizovaní senioři, kteří se s ageismem ze strany personálu setkali (Gallová, 2008). Pouze 10 (25,6 %) respondentů účastnících se studie se během odporné praxe setkali s personálem, který znaky ageismu neprojevoval. Otázky byly věnovány také projevům ageismu u respondentů a jak ovlivňuje ageismus způsob komunikace se seniory. Z výsledků vyplynulo, že u téměř 27 (69,2 %) dotazovaných se ageismus projevuje ve formě pocitu znechucení ze starého člověka. Dalšími častými projevy je odpor či neschopnost konverzace či vyhýbání se kontaktu se seniory. Pokud se zdravotník nechá ovládat svými pocity a předsudky, jak může poskytovat holistickou péči šitou na míru? Z čeho plynou tyto pocity u respondentů? Zajímavé je, že pouze 5 (12,8 %) dotazovaných uvedlo, že u sebe žádné projevy ageismu nepozoruje. To je velmi zajímavé, že z celkového počtu 39 respondentů pouze 5 nevnímá seniora negativně. Celkově lze výsledky hodnotit jako alarmující, protože negativní postoje respondentů, kteří budou v budoucnu pracovat ve zdravotnictví, mají již dnes vliv na způsob komunikace se seniory. Lze konstatovat, že se senioři nemohou cítit komfortně v situacích, kdy vůči nim dochází k nerespektujícím chování a neempatické komunikaci. Je však důležité podotknout, že obdobné podmínky by negativně ovlivnily i psychickou pohodu mladších osob.

Problematiku ageismu i jeho vlivy popisuje také autor Nálevka (2017) ve své bakalářské práci, která se ageismem zabývá. Autor uvádí, že senioři bývají kvůli svému věku znevýhodňováni až diskriminováni (Nálevka, 2017). Při dodržování pravidel komunikace a absence negativního postoje k seniorům se však z pouhého pokusu komunikovat stává komunikace efektivní, jak tvrdí autorka Žižková (2018). U pacientů seniorského věku je nezbytné zohlednit všechny změny, které přirozeně provázejí proces stárnutí. Tyto změny se netýkají pouze tělesné stránky, ale také hodnotového systému a individuálních potřeb. Podle výsledků se 32 respondentů (82,1 %) domnívá, že každý senior má ve stáří odlišné potřeby. Přirozenost změn ve stáří zmiňuje autorka Čužnová (2015), která uvádí, že s přibývajícím věkem dochází v organismu k celé řadě přirozených fyziologických proměn, s čímž souvisí také změny v komunikaci. Autorka Quisová (2019) ve svém distančním studijním textu uvádí, že obzvláště při komunikaci se seniorem je nutné dbát na to, aby verbální i neverbální komunikace byly v souladu. To samé uvádí autorka Žižková (2018). Soulad mezi uvedenými složkami komunikace je důležitý, protože nesoulad může u seniora snížit důvěru a přispět ke zhoršené spolupráci. Neverbální komunikace by měla podpořit mluvené slovo. Z výsledků vyplynulo, že většina respondentů vnímá neverbální složku jako faktor, který ovlivňuje verbální komunikaci.

Ovšem u hodnocení přínosu seniorů pro společnost se názory respondentů lišily. Zatímco 17 (43,6 %) uvedlo, že senioři nejsou přínosem, 13 (33,3 %) respondentů udávalo, že senioři přínosem jsou. Tento názorový rozkol však potvrzuje, že senioři jsou vnímáni nejednoznačně, což poukazuje na potřebu dalšího vzdělávání. Autorka Mottlová (2009) ve své práci zdůrazňuje, že senioři přinášejí společnosti důležité hodnoty a jejich role nelze podceňovat. Každý člověk, nezávisle na věku je pro naši společnost přínosem a je jejím platným členem. Společně tuto společnost vytváříme jedinečnou, a na to je nutné pamatovat.

LIMITY STUDIE

Jedním z hlavních limitů této studie je nízký počet respondentů, kterých bylo celkem 39. Tento omezený vzorek může ovlivnit přenositelnost výsledků na širší populaci mladých lidí, odráží spíše názory skupiny. Dalším omezením je skutečnost, že získání dat bylo provedeno dotazníkovou metodou, která sice umožňuje snadnou distribuci a analýzu dat, avšak nemusí dostatečně zachytit hlubší postoje či motivace respondentů. Kromě toho se studie zaměřila pouze na studenty jednoho vzdělávacího programu, což může také ovlivnit obecnou aplikovatelnost závěrů.

ZÁVĚR

Z výsledků studie vyplynulo, že komunikace se seniory je pro mladé lidi obtížná, a to zejména kvůli postoji, který vůči nim zaujímají. Prvky věkových stereotypů a diskriminace se nejčastěji projevují v používání hanlivých výrazů a negativních neverbálních projevech. Za pozornost stojí zjištění, že označení „senior“ v některých mladých respondentech vyvolávalo spíše negativní asociace. Za těmito postoji však pravděpodobně nestojí pouze nedostatek kontaktu se seniory, ale i hlubší faktory spojené s životním stylem

dnešní společnosti. V mnoha případech chybí model pozitivního vztahu k seniorům už v domácím zázemí. Lze předpokládat, že významnou roli hraje uspěchaný životní styl, který může vést k odcizení od tradičních hodnot, jako je úcta ke stáří a zkušenostem.

Tato zjištění představují výzvu zejména v oblasti zdravotní péče, kde je kvalitní komunikace a respektující přístup k pacientovi klíčový. Proto je nezbytné začít již ve vzdělávání budoucích zdravotníků, zaměřit se na rozvoj komunikačních dovedností, empatie a reflexe předsudků. Současně je však potřeba zkoumat širší společenské souvislosti, včetně vlivu rodiny, životního stylu a online prostředí na formování postojů mladých lidí vůči seniorům. Otevírá se tak prostor pro hlubší výzkum, který by mohl přinést cenné poznatky a přispět k budování mezigenerační solidarity.

FINANCOVÁNÍ

Studie není spojena s žádným financováním.

SUMMARY

Ageism is a significant issue in healthcare, particularly in the care of older adults. This study examined the attitudes of paramedic students toward older adults using an anonymous questionnaire. The results revealed negative attitudes, low levels of empathy, and age-related stereotypes that may negatively impact the quality of care. Respondents frequently found communication with older adults challenging. These negative attitudes may stem from broader societal factors such as lifestyle, lack of intergenerational contact, or the influence of the online environment. The findings underscore the need for targeted educational interventions to foster empathy, communication skills, and intergenerational understanding.

Literatura

BOUKALOVÁ, H. et al. *Psychologie komunikace*. Praha: Grada, 2023. Psyché. ISBN 978-80-271-1388-0.

ČUŽNOVÁ, L. *Specifika komunikace se seniory v pobytových zařízeních* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta: 2015. Vedoucí práce H. MACHULOVÁ. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/xtxcfi/>.

GALLOVÁ, M. *Problematika ageismu u hospitalizovaných pacientů – seniorů* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Lékařská fakulta: 2008. Vedoucí práce A. POKORNÁ. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/ay0sh/?studium=681417;zoomy_is=1.

KLEVETOVÁ, D. *Motivační prvky při práci se seniory*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2017. Sestra. ISBN 978-80-271-0102-3.

MOTTLOVÁ, P. *Ageismus* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta: 2009. Vedoucí práce P. ZIMMELOVÁ. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/jt8esc/?lang=cs>.

NÁLEVKA, L. *Ageismus v současné společnosti a jeho prevence* [online]. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta: 2017. Vedoucí práce I. JEDLIČKOVÁ. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/7waav7/22079597>.

NOVÁKOVÁ, N. *Ageismus jako společenský problém* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta: 2023. Vedoucí práce D. PITNEROVÁ. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: https://theses.cz/id/l1nvkm/Diplomova_prace-Ageismus_jako_spolecensky_problem.pdf.

OFFICER, A. and DE LA FUENTE-NÚÑEZ, V. A global campaign to combat ageism. *Bulletin of the World Health Organization* [online]. 2018, vol. 96, no. 4, p. 295–296. [cit. 15. 11. 2024]. ISSN 1564-0604. DOI: 10.2471/BLT.17.202424.

PEKÁRKOVÁ, J. *Analýza postojů mládeže ke stáří a seniorům* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd: 2021. Vedoucí práce I. STAŇKOVÁ. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10563/46364>.

QUISOVÁ, S. *Komunikace se seniory I.: distanční studijní text* [online]. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2019. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: https://repositor.cz/repo/37873/Komunikace_se_seniory_I.pdf.

STEJSKALOVÁ, Z. *Úloha nevládních organizací v oblasti zkvalitnění života seniorů* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta: 2008. Vedoucí práce J. LORENZOVÁ. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/19038>.

WIJA, P. *Ageismus. Mýty a stereotypy o stáří a stárnutí* [online]. Metodický portál RVP. CZ, 2018. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/21662/AGEISMUS-MYTY-A-STEREOTYPY-O-STARI-A-STARNUTI.html>.

ŽIŽKOVÁ, H. *Specifika komunikace se seniory* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta: 2018. Vedoucí práce K. HOLÁSKOVÁ. [cit. 15. 11. 2024]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/vsdw8h/?info>.

Kontakt

Bc. Michaela Grozická
Fakulta zdravotnických studií, Technická univerzita v Liberci
Studentská 1402/2, 461 17 Liberec 1, Česká republika
michaela.grozicka@seznam.cz